

Šalių tipologijos kūrimas gyvenimo kokybei Europoje analizuoti

Santrauka

Įvadas

ES plėtra suteikia galimybę geriau suprasti, kaip valstybė gali daryti įtaką piliečių gyvenimui, nes didėjanti įvairovė lemia didelius politikos ir jos įgyvendinimo skirtumus, taip pat tokių skirtumų kiekio ir kompleksiskumo keliamus iššūkius. Vienas galimų šio klausimo sprendimo būdų – grupuoti šalis. Tuo tikslu tiek Europoje, tiek platesniu mastu sukurta daug įvairių modelių, tačiau nė vienas nėra skirtas gyvenimo kokybei visose dabartinėse ES valstybėse narėse analizuoti. Šio projekto tikslas – parengti šalių tipologiją, kuri būtų sutelkta į gyvenimo kokybę kaip daugiamatę sąvoką ir kuri būtų taikoma 34 šalims, įtrauktoms į trečiąją Europos gyvenimo kokybės tyrimą.

Politinės aplinkybės

Europoje bendrai įsipareigota ekonominės ir socialinės politikos tikslus ir veiksmingumą vertinti atsižvelgiant į įvairius aspektus, įskaitant gyvenimo kokybę. Keletas organizacijų stebi gyvenimo kokybę Europoje ir teikia atitinkamas ataskaitas; jos yra paskelbusios ataskaitų, kuriose rekomenduojama neapsiriboti BVP kaip gerovės rodikliu. 2010 m. birželio mėn. priimtoje strategijoje „2020 m. Europa“ apibrėžti išmatuojami tikslai, susiję su rodikliais, neapsiribojančiais BVP; jie pasitelkiami stebėti, kaip įgyvendinama ES tvaraus vystymosi strategija.

Kai kuriose ES valstybėse narėse aktuali nedarbo problema; kitose neatidėliotinai spręstinas žemo gyvenimo lygio klausimas (netgi dirbančiųjų). Metodas, kurį taikant šalys būtų sugrupuotos pagal jose vyraujančių gyvenimo kokybės problemų pobūdį, padėtų nustatyti sritis, kuriose politinės priemonės būtiniausios. Toks metodas gali padėti atskleisti, kokia valstybės veikla yra svarbiausia gyvenimo kokybei. Be to, jis leistų įvertinti skirtingų aspektų tarpusavio sąsajas ir tai, koku mastu skirtinga politika ir strategijos lemia skirtingą gyvenimo kokybę, taip pat, ar, taikant skirtingą politiką, galima pasiekti panašius rezultatus.

Metodas

Geriausiu atveju šalių grupavimo sistema turėtų būti pagrįsta didelės svarbos instituciniais veiksniais ir būti ilgainiui palyginti stabili ir reikšminga gyvenimo kokybei. Taikant šiuos standartus, tyrimą sudarė trys elementai:

- nuodugni literatūros apie šalių grupavimą apžvalga, pagrįsta greitu duomenų vertinimu, dėmesį sutelkiant į gyvenimo kokybę;
- kelių valstybės pajėgumų ir veiksmų rodiklių empirinė grupių analizė, skirta nustatyti, ar šis metodas galėtų būti naudojamas literatūros apžvalga pagrįstai sistemai išplėsti, atnaujinti ir patvirtinti;
- 2012 m. Europos gyvenimo lygio tyrimo empirinė analizė, siekiant įvertinti, koku mastu šalių grupavimo sistema lėmė gyvenimo kokybės skirtumus šalies lygiu.

Pagrindinės išvados

Nors metodai ir prielaidos skyrėsi, peržiūrėtoje literatūroje nustatyta konvergencijos tendencija. Nustatytos septynios šalių grupės: Šiaurės šalių, vakarų salų, kontinentinių šalių, Viduržemio jūros šalių, Baltijos šalių, Vidurio bei Rytų Europos šalių ir Balkanų šalių. Literatūroje nurodytą Viduržemio jūros grupę gyvenimo kokybės tyrimo reikmėms prasminga padalyti į dvi grupes: rytų ir vakarų. Taip detaliausiu grupavimo lygiu susidaro aštuonios šalių grupės.

Atlikus empirinę grupių analizę, detaliausiu grupavimo lygiu (septynių grupių) sudaryta kitokia grupavimo sistema. Tačiau bendresniu analizės lygiu 26 šalys patenka į panašias grupes tiek pagal literatūros pagrindu atliktą analizę, tiek pagal empirinę grupių analizę. Rezultatai teikia vilties, kad, remiantis plačiai

Politikos orientyrai

prieinamų makrolygio rodiklių analize, galima sukurti šalių grupavimo sistemos patvirtinimo, plėtimo ir atnaujinimo metodą. Tačiau šioje srityje darbas dar nebaigtas, nes nebuvo įmanoma parengti klasifikacijos, kuri būtų visiškai suderinama su literatūroje aprašyta sistema, kurioje naudojami šiuo metu plačiai paplitę rodikliai.

Nustatyta ir penkių grupių sistema. Siekiant užtikrinti, kad nebūtų vos iš vienos ar dviejų šalių sudarytų grupių ir kad dėmesys būtų sutelktas į visas 28 ES valstybes nares, šioje sistemoje sujungiamos grupės, kurios yra panašios pagal gyvenimo kokybės tendencijas. Šiuo atveju kontinentinė grupė sujungiama su vakarų salų grupe, Baltijos šalių – su Vidurio ir Rytų Europos šalių grupe, o Rytų Viduržemio jūros šalių (Kipras, Graikija ir Turkija) – su Balkanų šalių grupe.

Trijų grupių sistema skirta naudoti, kai reikalinga tik bendra šalių skirtumų apžvalga. Trys šios sistemos grupės yra Šiaurės šalių, Vakarų Europos šalių ir Vidurio bei Rytų Europos šalių.

2012 m. Europos gyvenimo kokybės tyrimui parengtas ir su jo duomenimis išbandytas daugiamačių gyvenimo kokybės problemų matas – patikslintas koeficientas vienam gyventojui (angl. *adjusted headcount ratio*, AHCR). AHCR yra rodiklis, kuris gali svyruoti nuo 0 iki 1; juo matuojamas daugiamačių gyvenimo kokybės deficito lygis ir intensyvumas. Mažiausia vertė yra 0,01 (Islandija), o didžiausia – 0,19 (Bulgarija). AHCR paprastai yra mažiausias Šiaurės ir Vakarų Europos šalyse, o didžiausias – Pietų ir Rytų Europos šalyse.

Šalims, kurių AHCR yra didelis, būdingos santykinai didesnės bazinio gyvenimo lygio ir viešųjų paslaugų kokybės problemos. Šalyse, kurių AHCR yra mažas, daugiau problemų, susijusių su sveikata, psichologine gerove, juntama socialine atskirtimi ir socialinio kapitalo deficitu, kyla asmenims, patiriantiems daugiamačių gyvenimo kokybės problemų.

Aštuonių grupių sistema labai naudinga nustatant bendros gyvenimo kokybės, materialinio nepritekiaus ir viešųjų paslaugų trūkumų ir pakankamai gerai – kaimynystės, būsto, psichologinės gerovės, juntamos socialinės atskirties, socialinės įtampos ir sveikatos skirtumus tarp šalių. Ji nelabai tinkama šalims su dideliu ir mažu socialinio kapitalo deficitu išskirti. Šią sistemą rekomenduojama naudoti detaliausiu lygiu, kai dėmesys sutelkiamas į 34 šalis ir kai pageidautina kuo išsamesnė informacija.

Penkių grupių sistema naudinga, kai dėmesys sutelkiamas į 28 ES valstybes nares. Ji tinkama dideliems gyvenimo kokybės skirtumams nustatyti, tačiau nelabai tinka vertinant skirtumus, susijusius su būsto problemomis ir, kiek mažiau, su tinklo palaikymu ir socialine įtampa.

Trijų grupių sistema rekomenduojama, kai pirmenybė teiktina mažam grupių skaičiui, nors taikant tokią sistemą bus prarasta dalis informacijos.

Vertinant konkrečius gyvenimo kokybės aspektus, šalis reikia grupuoti tiksliau, kad būtų atsižvelgiama į jų skirtumus pagal atitinkamam aspektui aktualius iššūkius ir politiką. Nors tarp šalių esama didelių socialinio kapitalo deficito skirtumų, šis metodas nepadedą užtikrinti, kad šiuo pagrindu šalys būtų tinkamai diferencijuojamos.

Siekiant parengti sistemą, kurią ilgainiui būtų galima atnaujinti, rekomenduojama toliau tirti, kaip naudojami makrolygio rodikliai, kurių randasi vis daugiau. Tikėtina, kad gyvenimo kokybei svarbūs rodikliai, susiję su darbo rinkos politika, šeimos politika ir dalyvavimu visuomeniniame gyvenime.

Papildoma informacija

Visa ataskaita „Developing a country typology for analysing quality of life in Europe“ („Šalių tipologijos kūrimas gyvenimo kokybei Europoje analizuoti“) skelbiama adresu <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1447.htm>.

Norėdami gauti daugiau informacijos, kreipkitės į mokslinių tyrimų pareigūnę Daphne Ahrendt e. pašto adresu dap@eurofound.europa.eu.